

Ryszard Oleszkowicz

**Promocja książki *General Grot. Kulisy zdrady i śmierci* w Muzeum
Powstania Warszawskiego 18 marca 2014 r.
Przyczynek do życiorysu gen. Stefana Roweckiego**

Mimo że od chwili aresztowania twórcy i dowódcy Armii Krajowej gen. Stefana Roweckiego „Grot”, a potem jego śmierci, minęło kilkadziesiąt lat, to okoliczności tych wydarzeń do dzisiaj nie zostały wyjaśnione. Zarówno śledztwo w tej sprawie, podjęte przez pracowników Instytutu Pamięi Narodowej, jak i badania przeprowadzone przez innych historyków, nie przyniosły zadowalających rezultatów. Dlatego też opublikowanie książki dr. Witolda Pronobisa pt. *General Grot. Kulisy zdrady i śmierci*¹, stanowiącej przyczynek do życiorysu Generała, ma duże znaczenie.

Warto przypomnieć okoliczności, które doprowadziły do tragicznej śmierci gen. S. Roweckiego. Po rozwiązaniu Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej, którą Stefan Rowecki, będący wówczas w stopniu pułkownika, dowodził do końca kampanii wrześniowej 1939 r., Generał powrócił pod fałszywym nazwiskiem do Warszawy i objął funkcję zastępcy komendanta konspiracyjnej Służby Zwycięstwu Polski. Z chwilą rozpoczęcia działalności konspiracyjnej zmienił imię i nazwisko na Paweł Nowak. Wiosną 1940 r. jako Komendant Główny Związku Walki Zbrojnej utworzył Związek Odwetu, który jesienią 1942 r. został przekształcony w Kierownictwo Dywersji (Kedyw). W 1942 r., po przemianowaniu Związku Walki Zbrojnej na Armię Krajową, Stefan Rowecki, już jako generał brygady, został powołany na stanowisko jej dowódcy (Komendanta Sił Zbrojnych w Kraju). W związku z pełnioną funkcją był intensywnie poszukiwany przez Gestapo. Został aresztowany 30 czerwca 1943 r. w konspiracyjnym lokalu przy ulicy Spiskiej 14 w Warszawie. O zdradę i wydanie Generała podejrzewano trójkę działaczy wywiadu AK pracujących dla Gestapo (i prawdopodobnie również dla służb sowieckich): Blankę Kaczorowską, Ludwika Kalksteina i Eugeniusza Świerczewskiego. „Grot” trafił do obozu w Sachsenhausen (podobóz Zellenbau). Prawdopodobnie na wieść o wybuchu Powstania Warszawskiego został zamordowany, przypuszczalnie na początku sierpnia 1944 r.

Książka o Generale autorstwa W. Pronobisa – historyka, dziennikarza (m.in. Radia Wolna Europa), a prywatnie bliskiego krewnego gen. Roweckiego – jest zapisem wieloletnich poszukiwań łączących zarówno elementy pracy badawczej historyka, jak i dziennikarza śledczego. Poszukiwania te, podjęte kilkadziesiąt lat wcześniej i obfitujące w wiele niezwykłych zdarzeń, pozwoliły autorowi na pogłębienie mało znanych dotąd wątków dotyczących aresztowania „Grot” przez Gestapo, a następnie jego uwięzienia i zamordowania.

Był początek stycznia 1990 r. Witold Pronobis spotkał się z Edwardem Cieielskim, bibliotekarzem Polskiej Misji Katolickiej w Monachium. Wiedział, że Cie-

¹ Książka została wydana przez wydawnictwo Editions-Spotkania przy współudziale Muzeum Powstania Warszawskiego.

sielski działał w wywiadzie Armii Krajowej i ochraniał żołnierzy AK przed komunistycznym podziemiem, w związku z czym musiał z PRL uciekać. Pronobis liczył na przeprowadzenie ciekawego wywiadu. Jakież było jednak jego zaskoczenie, gdy w Ciesielskim rozpoznał jednego ze zdrajców generała – Kalksteina. Kalkstein, jak się okazało, był nie tylko współpracownikiem Gestapo i prawdopodobnie służb sowieckich, lecz także Służby Bezpieczeństwa, do której zgłosił się dobrowolnie po to, aby inwigilować m.in. środowisko osób związanych z Radiem Wolna Europa.

Kilka lat wcześniej, w 1984 r., polską emigrację obiegła szokująca wiadomość, a mianowicie, że pensjonariuszką Domu Polskiego w Lailly-en-Val we Francji, przeznaczonego dla Polaków zasłużonych w walce o niepodległość, jest Blanka Kaczorowska – agentka Gestapo również winna denuncjacji i śmierci „Grota”, ale też wielu żołnierzy AK. Po interwencji Tadeusza Żencykowskiego² Kaczorowską przeniesiono do podparyskiego domu opieki. Właśnie tam odwiedził ją W. Pronobis, który spotkał się z nią, aby zapytać ją o działalność w okresie okupacji.

Do osób, od których można było zdobyć wiarygodne informacje na temat pobytu gen. S. Roweckiego w obozie w Zellenbau i okolicznościach jego śmierci, należał też Paul Sakowski – obozowy kapo i „prawa ręka” zastępcy komendanta Kurta Eccariusza. Sakowski po zakończeniu II wojny światowej spędził kilka lat w więzieniu. Po wyjściu na wolność „opieką” objęła go wschodnioniemiecka Stasi, dzięki czemu szybko otrzymał pracę i mieszkanie. W lutym 2013 r., podczas opracowywania książki, 93-letni Sakowski jeszcze żył i przebywał w domu starców pod Lipskiem. Autor zastanawia się w publikacji czy Sakowski uczestniczył w zamordowaniu gen. Roweckiego w pierwszych dniach sierpnia 1944 r.

To i wiele innych pytań oraz prób udzielenia odpowiedzi na nie można znaleźć w książce W. Pronobisa. Podczas spotkania promocyjnego sam autor podkreślił, że ostatnie miesiące życia gen. S. Roweckiego pozostają nadal zagadką. Od lat historycy próbują dociec, jak dokładnie one przebiegały. Dotychczas jednak nikomu się nie udało znaleźć jednoznacznej odpowiedzi. Na spotkaniu W. Pronobis pokazał nieznaną wcześniej fotografie osób, które miały wydać „Grota”: tj. Blanki Kaczorowskiej, wykonane przez niego podczas jej pobytu w domu starców we Francji, oraz Ludwika Kalksteina vel Edwarda Ciesielskiego, wykradzoną z jego mieszkania w Monachium w 1990 r. Zaprezentował także nagrania zeznań Harrona Thomse-na, oficera Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Reichssicherheitshauptamt, RSHA) przesłuchującego „Grota” tuż po aresztowaniu.

O pomoc w dochodzeniu do prawdy na temat ostatnich miesięcy życia gen. Roweckiego kolejny raz zaapelowała prof. Krystyna Rowecka-Trzebicka. Jak powiedziała, jednym z jej najgorętszych życzeń jest dotarcie do nagrań dziennikarzy BBC, którym, według jej wiedzy, około 1941 lub 1942 r. udało się przedrzeć do Polski i utrwalić głos Generała.

² Tadeusz Żencykowski (1907–1997) – działacz polityczny, oficer Armii Krajowej (kpt., pseud. „Kania”). Do 1939 r. działał w Związku Strzeleckim i Związku Polskiej Młodzieży Demokratycznej. W 1939 r. został posłem na sejm. W okresie okupacji działał w konspiracyjnym Biurze Informacji i Propagandy AK. Od 1943 r. pełnił tam funkcję kierownika podwydziału „Antyk”, który zajmował się propagandą antysowiecką. Żencykowski brał udział w Powstaniu Warszawskim. Po uwolnieniu z niewoli niemieckiej opuścił Polskę i zamieszkał w Londynie. W latach 1954–1975 był redaktorem, a następnie zastępcą dyrektora Radia Wolna Europa. Autor wielu cenionych prac historycznych, m.in.: *Polska w planach Lenina i Stalina* (Paryż 1983, Editions-Spotkania). *General Grot. U kresu walki* (Londyn 1983, Polonia), *Polska lubelska 1944* (Paryż 1987, Editions-Spotkania). Pamięci Tadeusza Żencykowskiego W. Pronobis zadedykował swoją książkę.

Tych i wielu innych ciekawych informacji można było wysłuchać na spotkaniu promującym książkę *General Grot. Kulisy zdrady i śmierci*. Na spotkanie to zaproszono między innymi przedstawicieli Centralnego Ośrodka Szkolenia ABW w Emowie.

Centralny Ośrodek Szkolenia ABW w Emowie z uwagą śledzi wszelkie inicjatywy dotyczące osoby Generała i publikacje na jego temat, które ukazują się na rynku wydawniczym. Od lipca 2003 r. gen. Rowecki jest patronem Ośrodka. Dla uczczenia jego pamięci COS ABW nie tylko przyjął imię gen. Stefana Roweckiego „Grota”, lecz także dokłada starań, aby głoszone przez niego idee były godnie przekazywane dalej. Co roku w dniu nadania ośrodkowi imienia „Grota” podczas uroczystości z udziałem najbliższej rodziny – prof. Krystyny Roweckiej-Trzebieckiej oraz Filipa Chrzanowskiego – zaproszonym gościom oraz funkcjonariuszom Agencji przytacza się słowa patrona: *Musisz świecić przykładem odwagi, honoru, żarliwej dla narodu służby*. Zawiera się w nich charakterystyka postawy życiowej „Grota”. O jego losach można również przeczytać w poświęconym Generałowi kalendarzu okolicznościowym wydanym w 2013 r. przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego. To, co dla niego było ważne i jak rozumiał pojęcia „Bóg, Honor, Ojczyzna”, wykładowcy COS ABW przekazują słuchaczom podczas gier terenowych organizowanych w Emowie, które kończą się uroczystym apelem przy tablicy pamiątkowej w dworku Olszyny. To właśnie tam w październiku 1939 r. gen. S. Rowecki wspólnie z gen. M. Karaszewiczem-Tokarzewskim tworzyli podstawy Polskiego Państwa Podziemnego. Podczas promocji oficerskiej 26 września 2012 r. na terenie COS ABW odsłonięto pomnik gen. Stefana Roweckiego „Grota”, a podczas promocji, która odbyła się we wrześniu 2013 r., obok pomnika uroczyście wmurowano urnę z ziemią z obozu w Sachsenhausen.

Zdjęcie 1. Od lewej: ppłk Ryszard Oleszkowicz (COS ABW), współzałożyciel wydawnictwa Editions Spotkania, którego nakładem ukazała się książka *General Grot...*, Piotr Jegliński oraz mjr Marek Świerczek (COS ABW).

Zdjęcie 2. Dr Witold Pronobis podpisuje książkę swojego autorstwa.

Zdjęcie 3. Prof. Krystyna Rowecka-Trzebicka w rozmowie z przedstawicielami COS ABW.